

La Costera-La Canal-La Vall d'Albaida

La història amagada Mariano González

ELS HORTS PERIURBANS
ELS MORA I EL SEU HORT

L'autor escriu de la importància que tingueren els horts de Xàtiva i de les famílies que hi foren propietàries. Un dels horts dona nom hui al barri edificat en els anys 70 junt al camí la Bola i que no deixà ni rastre de la primitiva possessió dels Mora.

La ciutat de Xàtiva estava cenyida de llevant a ponent per un cinturó d'hortos tancats per una tàpia, "*hortus conclusus*", com veiem en el dibuix fet en 1563 per **Anton Wyngaerde**, la majoria d'ells amb una casa per passar l'estiu, i alguns fins i tot amb almàssera i trull, herència llunyana de les almúnies islàmiques. Els horts més propers a les muralles i la zona poblada eren els més cars i, per dit motiu, pertanyien a les famílies de major poder adquisitiu. Constituïen un pas intermedi entre el món urbà i el rural, definien el paisatge a partir d'una tipologia de gran vàlua etnològica i estètica, i van ser cantats pels poetes àrabs i capturats pels primers fotògrafs. Els més coneguts del segle XVIII eren l'Hort de l'Almúnia, el de **Francisco Agulló**, a la part baixa de la plaça la Bassa, el de **Tomàs Cebrià** que havia heretat de les Vanyones, el de **Pasqual Albalat**, que afrontava amb l'anterior i arribava a l'actual carrer Carlos Sarthou, el del Carme, i el dels frares de Sant Onofre, que ara es diu de **José Espejo**, situat en l'antic camí d'El Genovés. D'aquella exuberància agrícola només queden l'hort de

Sant Onofre el Vell i el dels Mercaderis, perquè tots els demés han estat sacrificats al progrés especulatiu, sense saber que amb ells desapareixia una part fonamental de la nostra història, encara que tenim el convenciment que, sabent-ho, hauria passat igual.

La construcció del canal d'Aigua Santa en el segle XV, a un nivell molt més alt que el de Bellús i el de la Sèquia de la Vila, va propiciar l'aparició d'altres horts en zones elevades on mai n'havien hagut, fenomen més notori en el raval de Sant Joan, per la menor densitat edificada. Horts que no han deixat topònims i altres que anaren canviant-lo al llarg del temps, segons de qui era en cada època, com el dels Caputxins, el de Recoder i el de Guiteras, situat més a prop de la ciutat i inspirador d'algunes pintures memorables. I un en especial, l'Hort de Mora, baix del camí de la Bola, del que ens ocupem hui per la singularitat d'haver mantingut el cognom dels propietaris.

A principis del XVII, poc després de l'expulsió dels moriscos, el matrimoni format pel llaurador **Mateu Mora** i **Vicenta Lloret**, sembla que naturals d'Ontinyent, es van posar a viure al raval, on residiren els seus descendents durant molt de temps, dedicant-se, uns, a la terra, i altres, a tórcer la seda. Com passa sovint en els llinatges molt prolífics, algunes branques prosperaren i en posteriors generacions feren bons casaments amb els Moxica, els Aliaja, els Albelda, els Talens o els Llaudes, i passaren a viure en bones cases en el districte de la ciutat. En acabar-se la Guerra de Successió van confiscar a **Félix Mora**, que vivia al carrer del Canonge Cebrià, quaranta cinc fanecades de terra de reg per "*compensar por sus pérdidas a Prat, Fourrat y Compañía de Gandía*", el que ens du a pensar que era maulet. No obstant, com la vida pega moltes voltes, el seu fill Félix es va casar amb la filla d'un suboficial irlandès, i els irlandesos eren aliats dels francesos, per tant, botiflers.

El membre més interessant de la família va ser **Gabriel Mora**, fill de torcedor de seda, nét d'aquell militar que es quedà a viure en Xàtiva després de la fundació de la Nueva Colonia de la Ciudad de San Felipe. De treballar en l'ofici de velluter va passar a fer-se comerciant majorista, comprant la collita de seda per filar-la en qua-

El membre més interessant de la família va ser Gabriel Mora, fill de torcedor de seda, nét del militar que es quedà a Xàtiva

tre torns de la seua propietat i donar a filar a altres torcedors que manufacturaven per a ell. Podria dir-se que combinava un incipient capitalisme amb el que es diu *domestic System*. L'ascens econòmic es va traduir en un ascens social paral·lel: en 1781 va ser elegit diputat del comú, poc o molt equivalent a l'actual defensor del poble; en 1791 va guanyar l'elecció a majordom de la confraria de l'Ece Homo, per votació front a l'altre candidat de la poderosa família dels Cebrià, càrrec que va conservar de pervida, i poc després el van elegir també "*diputado del comercio al por mayor*". Vivia en un casalot del carrer Trobat, enderrocat no fa massa. Va fer algun valuós obsequi a la confraria de la que era majordom, i en el mateix fil de mecenatge i religiositat, junt a **León Audifré**, **Francisco Carrizo** i **Jaimé Barberà** es va oferir als canonges i a la Junta de Fàbrica per pagar l'arquitectura de fusta tallada de l'orgue nou de la Seu: "*suplicaron se sirviese permitir a los suplicantes la construcción de dicho órgano correspondiente a la sumtuosa obra de este templo*"; actitud altruista que, trenta anys després, van seguir les seues parentes **Gabriela** i **Rosa Mora Vega**, deixant 4.000 lliures per a fer el nou cor de la Seu, tallat per **José Cotanda**.

► **Totalmente esborrat.** Gabriel era propietari del millor hort del raval, amb el seu viver i casa mitjana de dos plantes, potser construïda quan el casament, amb un notari, de la seua filla, **Raymunda Mora**, i adornada amb paviments ceràmics encomanats en la Real Fàbrica de Valencia, feia poc adquirida pel xativenc **Marcos Antonio Disdier**, amb relleus de terracota d'excel·lent qualitat i altres objectes refinats perquè, al segle XVIII, els membres de les classes emergents tenien bon gust. En els anys vint del segle passat, un militar conegut com el capità **Sendra** va comprar l'hort, segons contem, per convertir una part en camp d'entrenament equestre. Encara vam conèixer la casa a finals dels anys setanta, ja en procés de degradació accelerada, el viver i la part que havia estat el jardí amb una mena de pèrgola de pilars de pedra rematats per piràmides, obra de **Juan Bautista Cotanda**. Finalment, va ser engolida per la ciutat i en el solar de l'hort va nàixer un barri sencer que ha conservat el nom: Barri de l'Hort de Mora.

Plaça del barri de l'Hort de Mora, construït en els terrenys de l'hort homònim. Foto de l'autor. L'orgue i el cor de la Seu, costejats en part per la família Mora. Tallista, Cotanda. Foto Loty. Arxiu Municipal